

«نشریه علمی آموزش و ارزشیابی»
سال سیزدهم - شماره ۴۹ - بهار ۱۳۹۹
ص. ص. ۱۶۷-۱۴۹

ساخت، اعتباریابی و رواسازی پرسشنامه فلسفه زندگی^۱

غلامرضا گل محمدنژاد بهرامی^{۲*}

بهبود یاری قلی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۲/۰۴
تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۸/۰۵/۰۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر ساخت و اعتباریابی پرسشنامه فلسفه زندگی بوده و به روش ترکیبی (کیفی و کمی) انجام گرفته و از جمله طرح‌های اکتشافی است. جامعه آماری تحقیق را دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان تشکیل می‌دادند که ۴۸۴ از آنان به عنوان نمونه آماری به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب و در تحقیق شرکت کردند. فرم اولیه پرسشنامه فلسفه زندگی دارای ۳۶ گویه و ۶ زیرمقیاس بود که بر اساس آراء و نظریات فلسفی سودگرایی، لذت‌گرایی، اگزیستانسیالیسم، سکولاریسم، پوچ‌گرایی و جبرگرایی تهیه شده بودند. برای بررسی روایی و اعتبار آن از تحلیل عاملی تأییدی، تحلیل واریانس چند متغیری، ضرایب همبستگی و آلفای کرونباخ استفاده شد. همچنین برای بررسی روایی تفکیکی پرسشنامه، میانگین نمرات دانشجویان دختر و پسر با استفاده از تحلیل واریانس چند متغیری مورد مقایسه قرار گرفت. براساس نتایج به دست آمده، پرسشنامه نهایی که از ۲۸ گویه تشکیل شده است (۸ گویه حذف شد) دارای اعتبار و روایی نسبتاً قابل قبولی است. بنابراین، پرسشنامه تهیه شده شایستگی استفاده در پژوهش‌های علمی را دارا است. همچنین، یک نیمرخ فلسفی برای هر فرد ترسیم می‌شود که می‌تواند در توصیف و تفسیر فلسفه زندگی فرد مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: اعتبار، توسعه پرسشنامه، روایی، رویکردهای فلسفی، فلسفه زندگی، نیمرخ فلسفی

۱ - این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی است

۲ - استادیار دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

* - نویسنده مسئول (dr.golmohammadnadjad@azaruniv.edu)

۳ - دانشیار دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

Construction, Reliability and Validation of Life Philosophy Questionnaire

Gholamreza Golmohammadnazard Bahrami
Behbood Yarigoli

Data of receipt: 2019.02.23
Data of acceptance: 2019.07.27

Abstract

The purpose of this research was construction, reliability and validation of life philosophy questionnaire and it has been done by mixed method (qualitative and quantitative) and its design was exploratory. The population of research was the students of Azarbaijan Shahid Madani University which 484 of them were selected by stratified random method as a sample and participated in it. Initial form of life philosophy questionnaire had 36 statements and 6 subscales which had been prepared on the basis of philosophical approaches and theories of Utilitarianism, Epicureanism, Existentialism, Secularism, Nihilism and Determinism. For implementation of its validity and reliability, the confirmatory factor analysis, multivariate analysis of variance, correlation coefficients and Cronbach's alpha were used. Also, to contemplate discriminative validity of questionnaire, the mean scores of female and male students were compared by using multivariate analysis of variance. On the basis of achieved results, the final questionnaire which consisted of 28 statements (8 statements were omitted) had reliability and relatively acceptable validity. So, the prepared questionnaire has efficiency for use in scientific research. Also it delineates a philosophic profile for each person that could be used in explaining and interpreting the life philosophy of person.

Keywords: life philosophy, philosophy approaches, philosophic profile, questionnaire developing, reliability, validity

مقدمه

مطالعه چرایی رفتار آدمی و شناخت منابع آن از اهداف و موضوعات علوم رفتاری است. در روانشناسی صفات و ویژگی‌های روانی بعنوان منبع رفتار مورد مطالعه قرار می‌گیرد و برای اندازه‌گیری آن از ابزارهایی نظیر تست، پرسشنامه، مقیاس‌های درجه بندی و مانند آن استفاده می‌شود. توسل به نتایج چنین ابزارهایی برای پیش‌بینی رفتارهای غیرشناختی (غیر توانایی) افراد چندان که باید موفقیت‌آمیز نبوده است. شاید یکی از دلایل این مساله تاکید بیش از حد بر این صفات بعنوان منبع اصلی رفتار، بدون توجه به منابع سطح بالاتر همانند جهان‌بینی و نگرش افراد به زندگی باشد. صفات و ویژگی‌های روانی تحت تأثیر همین جهان‌بینی و فلسفه زندگی افراد است. این مطلب بیانگر همان سخن رایج است که می‌گوید: *مراقب افکار تان باشید که رفتار شما را تعیین می‌کند و از رفتار تان مراقبت نمایید که تبدیل به عادت می‌شود و مواظب عادات تان باشید که شخصیت شما را شکل می‌دهد.*

شاید جهان بینی و فلسفه زندگی هر فردی از زمانی شروع شود که فرد با سؤالاتی درباره جهان هستی، چیستی آن، غایت جهان و همانند آن مواجه گردد. این جهان بینی و فلسفه زندگی در پایان دوران نوجوانی - نه در همه افراد- تا حدود زیادی تثبیت شده و منجر به هویت‌یابی می‌شود. در این دوران (پایان نوجوانی) اهداف و روش زندگی، تمایلات، آرزوها و اینکه به چه چیزی اعتقاد داشته باشند و به چه چیزی نداشته باشند، تا حدودی شکل می‌گیرد. این همان چیزی است که در این پژوهش تحت عنوان فلسفه زندگی مطرح شده است. در واقع می‌توان ادعا کرد انسانها با توجه به فلسفه زندگی‌شان است که رفتار و شخصیت متفاوت از هم دارند. برای مثال، این فلسفه زندگی افراد است که آنها را وا می‌دارد به هرنحو بدنبال درآمد و جمع کردن ثروت بیشتر و یا در پی رسیدن به مدارج بالاتر قدرت و یا صرف عمر برای دانستن و کسب علم بیشتر باشند.

در حوزه فلسفه، آراء و نظریه‌های گوناگونی از جانب فلاسفه مطرح شده که مبین نوع جهان‌بینی انسانهاست. یک رای و یا نظریه فلسفی، شامل یک شیوه خاص تفکر در زمینه‌های مختلف فلسفی است. در واقع هر نظریه فلسفی، منظری جدا برای نگرستن به زندگی و جهان آفرینش است. از جمله نظریه‌های فلسفی که بیشتر مورد بحث و جدل قرار گرفته‌اند، می‌توان به نظریه‌های لذت‌گرایی، سودگرایی، پوچ‌گرایی، سکولاریسم، جبرگرایی و اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) اشاره کرد. در زیر نظری اجمالی به هر کدام از این نظریه‌ها شده است.

نظریه جبرگرایی یا دترمینیسم^۱، نظریه‌ای است که آزادی انسان در انجام افعالش را نفی می‌کند. جبرگرایی به عنوان تنها نتیجه ممکن و غیرتصادفی هر اتفاق، در ژنهای داده شده به یک فرد، محیط‌های گذشته و یا حال و هر ژن مرتبط با تعاملات محیطی تعریف می‌شود (متایل اگلتری^۲، ۲۰۱۶). جبرگرایی بر این باور است که روند بلند مدت حوادث و رخدادها یا به تعبیر بهتر جریان تاریخ، بدون توجه به تلاشها و اقدامات یا فعالیت افراد، مسیر خود را طی خواهد نمود. تاریخ آن چیزی خواهد شد که باید بشود، حال هر کاری که انسانها بخواهند و از دستشان برآید، انجام دهند؛ نوعی جبر محتوم و ضرورت اجتناب ناپذیر بر کل روند تاریخ حاکم است. انسانها قادر به ممانعت، جلوگیری یا متوقف ساختن چرخهای تاریخ نخواهد بود (اتکینسون، ۱۳۹۵، ص. ۶۱).

یکی دیگر از آراء مورد بحث در فلسفه، سودگرایی^۳ است. به صورت کلی، می‌توان گفت که منظور از سودگرایی نظریه‌ای است که معتقد است یگانه معیار نهایی صواب، خطا و الزام اخلاقی عبارتست از اصل سود. به عبارت دیگر سودگرایی یک رویکرد فلسفی- اخلاقی است که عمل را با توجه به نتایج آن بررسی می‌کند (حسینی سورکی، ۱۳۹۰).

سودگرایی از این جهت یک مکتب نتیجه‌گرا است که معیارش را بر شادی و درد انسانها استوار می‌سازد. از این رو اعمال صرف نظر از پیامدها و نتایجشان، هیچ بار مثبت و منفی ارزشی و اخلاقی ندارند و گویی اگر عملی هیچ پیامدی نداشته باشد و یا اینکه ما هیچ اطلاعی از نتایجی که به بار خواهد آورد نداشته باشیم، خنثی و فاقد هرگونه بار منفی یا مثبت اخلاقی خواهد بود (سنگ تک، چی هاو، کاروپپاه و ژاو هو^۴، ۲۰۱۸).

یکی از اصول اخلاقی که با بیشترین شهرت و گستردگی مورد اعتقاد واقع شده است، لذت‌گرایی^۵ است؛ یعنی این اصل که چیزی به جز لذت خوب نیست. لذت‌گرایی اولین نتیجه‌ای است که هر کس که درباره اخلاق آغاز به تفکر می‌کند به طور طبیعی به آن می‌رسد. اگر به زندگی روزمره خود نگاهی داشته باشیم می‌بینیم در زندگی از چیزهایی لذت می‌بریم و از چیزهایی لذت نمی‌بریم. این دو دسته امور هیچ‌گاه با هم اشتباه نمی‌شود. اما گاهی چیزهایی را در زندگی تصویب می‌کنیم. تمییز این حقیقت که ما چیزی را تصویب می‌کنیم (درست می‌دانیم) از این حقیقت که از آن لذت می‌بریم بسیار مشکل است. لذت‌گرایی هنجاری در حقیقت دیدگاهی است که معتقد است چیزهایی که از آنها لذت می‌بریم همان‌هایی هستند که آنها را تصویب می‌کنیم (بریجر^۶، ۲۰۱۷).

1- determinism

2- Matile Ogletree

3- Utilitarianism

4- Seng Teck, Chee How, Karuppih & Jau Ho

5- Epicureanism

6- Bridger

لذت‌گرایی بر آن است که لذت بردن فاعل عمل اخلاقی، ارزش ذاتی دارد. به عبارت دیگر سعادت عبارت است از برخورداری هرچه بیشتر فرد از لذت. استدلال پیروان این مکتب اخلاقی برای اثبات ارزش ذاتی لذت این است که انسان طبیعتاً طالب لذت است و از رنج و درد می‌گریزد. برای هر فرد خوشی و لذت خود او مطلوب است و هیچ کس رنج و ناراحتی خود را نمی‌خواهد. بر این اساس، ارزش ذاتی و منشأ مطلوبیت لذت خود فرد است. در نتیجه کاری که برای فاعل اخلاقی لذت بخش باشد ارزش‌گیری مثبت دارد و باید صورت گیرد و کاری که برای فاعل وی رنج آور است، ارزش‌گیری منفی دارد و نباید انجام گیرد (واسیلاکی، ۲۰۱۷).

یکی دیگر از رویکردهای فلسفه، نیهیلیسم^۲ یا پوچ‌گرایی است که به بی‌معنایی و بی‌هدفی جهان و هستی بشر معتقد است و طبق آن نه خلقت یا پیدایش جهان هدف و معنایی دارد و نه هستی بشر معنادار و هدفمند است.

نیهیلیسم موضوعات تحمیل شده بر اندیشه‌های بشری را به نوعی نفی می‌کند اما معنای اصطلاحی آن یعنی «نفی همه چیز» یا نپذیرفتن راه‌حلی که تا کنون در پاسخ سؤال «چه باید کرد؟» داده شده است و حالتی حاکی از یک یأس و در نتیجه سکوت در برابر سؤال مذکور و بیان بی‌ارزش شدن تمام ارزش‌ها، انتقاد از تمامی مطالبی که درباره انسان راه حل ارائه داده‌اند می‌باشد.

از آنجا که نیهیلیسم اعتقاد به بی‌پایه و اساس بودن و بی‌ارتباطی چیزهاست، اغلب توأم با بدبینی زیاد است و نوعی میل اولیه در محکوم کردن وجود است. بدبینی تعبیر دیگری از بی‌فایده‌گی و بیهودگی است (شاه‌رخ، ۱۳۹۲).

رویکرد دیگری که مورد توجه و بحث قرار گرفته انسان‌گرایی سکولار^۳ است که در واقع فلسفه‌ای الحادی بوده و اخلاق و عدالت را جزو معانی زندگی می‌داند و به امور مابعد الطبیعه اعتقادی ندارد. همچنین ارزشهای مطلق را رد کرده و معتقد است هر فردی برای خودش ارزشهای نابی می‌تواند داشته باشد (هیچی، رودریگوئز، تریفیلتی و برناردو، ۲۰۱۵). در تلقی سکولار، انسان معیار همه چیز است. انسان ملاک نهایی و اصلی است که تمام زندگی، براساس او سنجش و ارزیابی می‌شود. اموری چون قانون، عدالت، خوبی، زیبایی، درستی و نادرستی همه بر اساس قواعد بشری، بدون اعتقاد به خدا یا کتاب مقدس، ارزیابی می‌شوند.

آخرین نظریه فلسفی که در این مقاله به آن پرداخته شده است، اگزیستانسیالیسم^۴ به معنای "اصالت وجود" است که به نظریه آزادی و فردیت‌گرایی نیز شناخته می‌شود. اگزیستانسیالیسم یا فلسفه اصالت وجود، انقلابی است علیه فلسفه‌های کلاسیک، به هر شکلی که باشد و به هستی انسان بیش از هر

1- Vasilaki

2- Nihilism

3- Secular

4- Hichy, Rodriguez, Trifiletti & Bernardo

5- existentialism

مسأله دیگر توجه دارد. این فلسفه معتقد است که فلسفه‌های قدیم و حتی بیشتر فلسفه‌های جدید مسایلی از قبیل معرفت و چگونگی پیدایش آن، وجود اشیاء مستقل از شخص، یا وجود بخشیدن ادراک شخص به اشیاء و نیز خود وجود را در حال انتزاعی مورد بحث قرار داده‌اند و از موضوع عمده بحث خود، که انسان واقعی مشخص است، غفلت کرده‌اند (بارت^۱، ۱۳۹۶).

اگرستانسیالیسم به آزادی انسان توجه ویژه‌ای دارد و او را در انتخاب، آزاد می‌داند و از همین آزادی در انتخاب است که مسئولیت پیدا می‌شود. او خالق افعال و سازنده مسیر خویش است. به عبارت دیگر، انسان تعیین کننده و سازنده زندگی خودش است (شهید الاسلام و نورالاسلام^۲، ۲۰۱۸). اگرستانسیالیسم می‌گوید: مشکل انسان امروزه این است که فراموش کرده است که کیست و از ارزش و اهمیت خود غافل است.

تحقیقات میدانی در رابطه با فلسفه زندگی نادر است. شاید نزدیکترین مطالعه‌ی میدانی انجام گرفته در این زمینه، تحقیق احمدی، حیدری، باقریان و کشفی (۱۳۹۵) باشد که در آن معنای زندگی نوجوانان دختر و پسر را مورد مقایسه قرار دادند. این محققان در تحقیق مذکور به این نتیجه رسیدند که دختران و پسران نوجوان به لحاظ منابع و وجود معنای زندگی با یکدیگر تفاوت دارند. اما تعداد محدودی نیز تحقیق کتابخانه‌ای در این زمینه صورت گرفته است. محمدی (۱۳۹۴) در تحقیق خود با عنوان «تبیین فلسفه زندگی در قرآن کریم و دلالت‌های تربیتی آن بر سبک زندگی» عنوان می‌کند همواره و به ویژه با صنعتی شدن جوامع، انسان در پی یافتن فلسفه زندگی بوده است اما به دلیل محدودیتهای وجودی، توان پاسخگویی دقیق و همه جانبه به این پرسش حیاتی را ندارد. شاکری (۱۳۹۳) در تحقیق خود به بررسی «فلسفه زندگی در مکتب رواقیون و علامه طباطبایی» پرداخته است. نتایج این تحقیق بیانگر آن است که مکتب رواقی، فلسفه و هدف زندگی را در زندگانی مطابق با طبیعت می‌داند و مکتب علامه طباطبایی - که برگرفته از قرآن مجید و معارف اهل بیت است - با استفاده از مبانی جهان شناختی، بر سعادت فردی و اجتماعی تأکید می‌کند.

نعمتی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «بررسی معنای زندگی از دیدگاه ویکتور فرانکل» به این نتیجه رسیده است که ویکتور فرانکل در مکتب خویش تحت عنوان «معنادرمانی» کوشیده است به فرد بیاموزد که معنای زندگی خویش را دریابد و از رخوت و خلا وجودی بیرون آمده و آن سرچشمه‌های زلال زندگی را ادراک کند و زندگی را پوچ و باطل نداند. جانینگ^۳ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «فلسفه برای زندگی روزانه» معتقد است که ما باید به این سؤال پاسخ دهیم که تا چه اندازه فلسفه می‌تواند در زندگی روزمره ما جاری باشد و نکته دوم آنکه چگونه این اتفاق می‌افتد. وی به این نتیجه می‌رسد که اندیشیدن به فلسفه زندگی فارغ از نوع آن زندگی را معنادار و جهت دار خواهد کرد.

1- William Barrett

2- Shahidul Islam & Nurul Islam

3- Janning

تارتگلیا^۱ (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان «نیپیلیسم و معنای زندگی» ضمن تشریح ابعاد و وجوه مختلف نیپیلیسم بیان می‌کند که قضاوت در مورد بی‌معنایی مفهوم زندگی از دیدگاه نیپیلیسم، امری نادرست بوده و برای درک فلسفه زندگی از منظر نیپیلیسم نیازمند آن هستیم به بررسی همه جانبه آن پرداخته شود.

تریزل^۲ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «آیا مرگ به زندگی معنا می‌دهد» به بررسی دیدگاه‌های متفاوت در این زمینه پرداخته است. وی معتقد است که یکی از عوامل بی‌معنایی حیات، وجود مرگ است در صورتی که نظریه پردازانی همچون فرانکل وجود مرگ را برای معنادار کردن حیات امری ضروری می‌داند.

یاکوبی^۳ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «زندگی و در جستجوی شادی» عنوان می‌کند انسان در طول حیات خود به دنبال شادی‌هایی است که ابهام دارند و این فرایند کسب به اصطلاح شادی‌ها منجر به عدم تفکر و اندیشه در معنای واقعی زندگی آنان می‌شود. انسان برای بهره‌گیری واقعی از شادی نیازمند آن است ابتدا به زندگی خود معنا دهد و فلسفه‌ای برای آن داشته باشد تا بتواند عوامل شادی‌آفرین برای او روشن شود و از آن لذت ببرد.

همه تحقیقات یاد شده به نوعی سعی در تبیین نظری فلسفه زندگی داشته و در هر کدام از آنان حداقل یکی از آراء فلسفی زیربنای تبیین بوده است. این تحقیقات اغلب کتابخانه‌ای بوده و حاصل مطالعات میدانی نیستند و تنها جنبه‌های نظری فلسفه زندگی را مطرح می‌کنند. به همین جهت نیاز به مطالعات کاربردی که بر روی داده‌های تجربی استوار باشد و بتواند جنبه‌های عملی را دربر بگیرد بیش از پیش احساس می‌شود.

با توجه به آنچه گفته شد محققان در مطالعه حاضر، فلسفه زندگی را به عنوان زیربنای بروز رفتار مورد توجه قرار داده و برای آشکار کردن و اندازه‌گیری آن در صدد تهیه و توسعه پرسشنامه‌ای برآمده‌اند که در مطالعات مربوط به آن، محققان به ویژه محققان حوزه علوم رفتاری را یاری دهد. به نظر می‌رسد این اولین تلاش در مطالعه علمی - کاربردی فلسفه زندگی باشد.

در این مطالعه محقق به سؤالات پژوهشی زیر پاسخ داده است:

۱- آیا پرسشنامه فلسفه زندگی از اعتبار^۴ برخوردار است؟

۲- آیا پرسشنامه فلسفه زندگی از روایی^۵ برخوردار است؟

روش‌شناسی تحقیق

هدف این پژوهش تهیه و توسعه (اعتبار یابی و رواسازی) پرسشنامه فلسفه زندگی است که به روش ترکیبی (کیفی و کمی) انجام گرفته و از جمله طرح‌های اکتشافی است. جامعه آماری تحقیق حاضر را دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان تشکیل می‌دهند که از آن ۴۸۴ دانشجوی دختر و پسر به روش تصادفی طبقه‌ای از رشته‌های مختلف انتخاب و وارد تحقیق شدند.

پرسشنامه فلسفه زندگی که توسط محققین تهیه شده و مورد بررسی قرار گرفته است ابزار تحقیق حاضر را تشکیل می‌دهد. در مرحله اول (کیفی) برای تهیه پرسشنامه فلسفه زندگی، ابتدا از طریق مصاحبه با اساتید فلسفه و تحلیل محتوای این مصاحبه‌ها، ۶ مؤلفه‌ی لذت‌گرایی، سودگرایی، جبرگرایی، پوچ‌گرایی، سکولاریسم و اگزیستانسیالیسم (آزادی-فردیت‌گرایی) برای فلسفه زندگی تعیین شد و برای تأیید درستی استخراج مؤلفه‌های مذکور، مجدداً به حضور همان اساتید ارایه شد که مورد تأیید قرار گرفتند. سپس بر اساس ماهیت هر مؤلفه، ۶ گویه برای هر مؤلفه (در مجموع ۳۶ گویه) نوشته شد که به لحاظ روایی صوری توسط اساتید تأیید شدند.

پرسشنامه بصورت مقدماتی (آزمایشی) بر روی ۵۰ نفر از دانشجویان اجرا شد و اعتبار مؤلفه‌ها از ۰/۴۲ تا ۰/۵۷ به دست آمد. گویه‌ها بصورت طیف لیکرت (کاملاً درست ۴، درست ۳، نادرست ۲ و کاملاً نادرست ۱) نمره‌گذاری می‌شوند (گویه‌های ۳۵، ۳۴، ۳۳، ۳۲، ۲۸، ۲۷، ۲۴، ۲۲، ۲۱، ۱۳، ۱۱، ۹، ۷). نمره کلی پرسشنامه قابل تفسیر نیست و بایستی فلسفه زندگی هر فرد را بر اساس نیمرخ فلسفی که از نمرات استاندارد مؤلفه‌ها با میانگین ۱۰ و انحراف معیار ۳ ترسیم می‌شود مورد تعبیر و تفسیر قرار داد.

در مرحله بعدی (کمی) و برای بررسی ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه بر روی گروه نمونه اصلی (۴۸۴ نفر)، ابتدا ویژگی گویه‌های پرسشنامه با استفاده از شاخص‌هایی نظیر میانگین، انحراف استاندارد و همبستگی آنها با مؤلفه‌های مربوطه بررسی شد. سپس اعتبار هر مؤلفه از راه همسانی درونی و با استفاده از فرمول کرونباخ به دست آمد. روایی سازه‌ای با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفت. از سوی دیگر همبستگی مؤلفه‌ها با یکدیگر بعنوان شواهد روایی سازه در کنار تحلیل عاملی تأییدی، مورد استفاده قرار گرفت. در انتها با استفاده از تحلیل واریانس چند متغییری، میانگین‌های به دست آمده از مؤلفه‌های ششگانه دانشجویان دختر و پسر مورد مقایسه قرار گرفت که می‌تواند شاهی بر روایی تفکیکی تلقی شود.

یافته‌ها

سؤال پژوهشی اول: آیا پرسشنامه فلسفه زندگی از اعتبار برخوردار است؟ برای بررسی سؤال مذکور ابتدا قدرت تشخیص و همبستگی هرکدام از گویه‌های پرسشنامه با کل پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت، سپس با استفاده از همسانی درونی و روش کرونباخ اقدام به بررسی اعتبار هر کدام از مؤلفه‌ها و کل پرسشنامه گردید.

در بررسی اولیه قدرت تشخیص گویه‌های پرسشنامه، گویه‌های ۱، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۹، ۳۲ و ۳۳ بدلیل فقدان قدرت تشخیص و عدم همبستگی با مؤلفه‌های خود از فرم نهایی حذف شدند. در جدول (۱) میانگین، انحراف استاندارد، همبستگی گویه‌ها با مؤلفه و اعتبار هر کدام از مؤلفه‌ها آمده است. خاطر نشان می‌سازد با توجه به اینکه اعتبار ابزار تحت تأثیر تعداد سؤالات قرار دارد (با افزایش تعداد سؤال اعتبار بالا رفته و با کاهش تعداد سؤال پایین می‌آید)، اعتبار مؤلفه‌های پرسشنامه فلسفه زندگی نیز تحت تأثیر تعداد گویه‌ها بوده است. با این وجود و با توجه به تعداد گویه‌ها، مؤلفه‌ها از اعتبار نسبی برخوردار هستند.

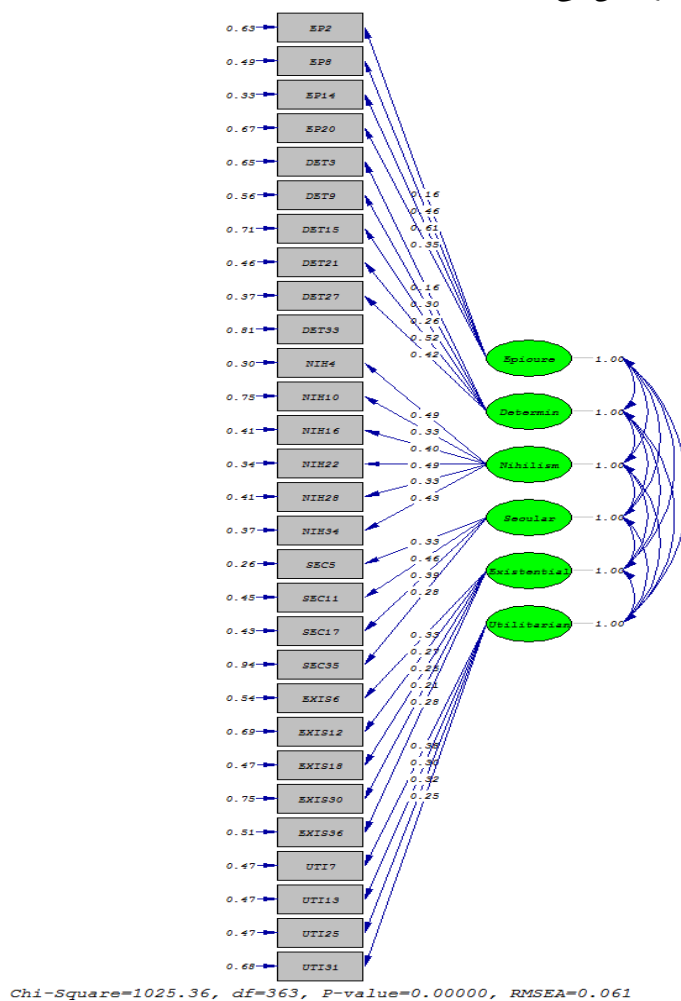
جدول (۱) شاخص‌های آماری گویه‌های پرسشنامه فلسفه زندگی به تفکیک مؤلفه

Table 1

Descriptive statistics of life philosophy questionnaire's statements

اعتبار Reliability	همبستگی با کل مؤلفه Correlation with Subscale	انحراف معیار Std. Deviation	میانگین Mean	گویه Statement	Subscale مؤلفه
0.442	0.291	0.7880	1.95	7	سودگرایی Utilitarianism
	0.209	0.7483	2.19	13	
	0.245	0.7604	2.17	25	
0.520	0.251	0.8606	2.37	31	لذت‌گرایی Epicureanism
	0.154	0.8068	2.94	2	
	0.419	0.8374	2.68	8	
0.530	0.397	0.8400	2.31	14	جبرگرایی Determinism
	0.286	0.8884	2.59	20	
	0.290	0.8241	2.00	3	
0.704	0.300	0.8033	2.05	9	پوچ‌گرایی Nihilism
	0.312	0.8855	2.02	15	
	0.296	0.8560	1.98	21	
0.479	0.316	0.7433	1.59	27	سکولاریسم Secularism
	0.528	0.7330	1.44	4	
	0.339	0.9244	2.17	10	
0.384	0.421	0.7560	1.40	16	اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) Existentialism
	0.539	0.7637	1.65	22	
	0.363	0.7177	1.90	28	
0.479	0.450	0.7410	1.49	34	اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) Existentialism
	0.302	0.6078	1.33	5	
	0.395	0.8117	1.51	11	
0.479	0.620	0.7651	1.34	17	اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) Existentialism
	0.151	1.0071	2.15	35	
	0.211	0.8066	3.12	6	
0.384	0.202	0.7819	2.90	12	اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) Existentialism
	0.279	0.7296	2.65	18	
	0.147	0.8903	2.72	30	
0.384	0.137	0.7636	3.03	36	اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) Existentialism

سؤال پژوهشی دوم: آیا پرسشنامه فلسفه زندگی از روایی برخوردار است؟
 برای بررسی روایی ابزارهایی که سازه‌های پیچیده را اندازه‌گیری می‌کنند و ملاک معتبری برای آن در دسترس وجود ندارد از راه تحلیل سازه‌ای آنرا (روایی) ارزیابی می‌کنند (مگنوسون، ۱۹۶۷). به همین دلیل در این مطالعه برای ارزیابی روایی پرسشنامه فلسفه زندگی، روایی سازه‌ای مورد توجه واقع شده است.
 برای بررسی روایی سازه‌ای پرسشنامه فلسفه زندگی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. دیاگرام (۱) مدل نظری تحلیل عاملی تأییدی را نشان می‌دهد.

دیاگرام شماره ۱ مدل نظری تحلیل عاملی تأییدی

Diagram1
Lisrel Output

شاخص‌های برازش مدل که در جدول (۲) آمده است گویای برازش مدل با داده‌های موجود است. با توجه به اینکه شاخص مجذور کای نسبی برابر با $2/82$ ، ریشه میانگین مجذور خطای تقریب^۱ (RMSEA) برابر با $0/061$ و شاخص نکویی برازش^۲ (GFI) برابر با $0/87$ است، بنابراین نتیجه گرفته می‌شود پرسشنامه فلسفه زندگی با داده‌های بدست آمده دارای برازش بوده که این خود شاهدهی بر روایی سازه‌ای پرسشنامه است.

جدول شماره (۲) شاخص‌های برازش مدل

Table 2

The measures of Goodness of fit

شاخص نکویی برازش GFI	ریشه میانگین مجذور خطای تقریب RMSEA	مجذور کای نسبی CMIN/DF	سطح معنی داری Sig	درجه آزادی df	مجذور کای Chi_square
0.87	0.061	2.82	0.000	363	1025.36

برای بررسی روایی همگرا که گونه‌ای از روایی سازه‌ای محسوب می‌شود، همبستگی بین مؤلفه‌های پرسشنامه محاسبه و مورد بررسی قرار گرفت. همانگونه که در جدول شماره (۳) ملاحظه می‌شود بین برخی از مؤلفه‌ها همبستگی معنی‌دار وجود دارد و برخی از آنها هم با یکدیگر فاقد همبستگی هستند که همسو با نظریه‌های فلسفی است. بعنوان مثال بین مؤلفه‌ی آزادی و فردیت با جبرگرایی، پوچ‌گرایی و سکولاریسم همبستگی منفی و با لذت‌گرایی همبستگی مثبت وجود دارد. همچنین بین سکولاریسم، پوچ‌گرایی، جبرگرایی و سودگرایی همبستگی مثبت و بالا مشاهده می‌شود. عدم همبستگی بین برخی مؤلفه‌ها نیز در راستای نظریه‌هاست.

جدول شماره (۳) همبستگی بین مؤلفه‌ها

Table 3

Correlations between Subscales

سکولاریسم Secularism	پوچ‌گرایی Nihilism	جبر گرایی Determinism	لذت گرایی Epicureanism	سودگرایی Utilitarianism	مؤلفه‌ها Subscale
				0.090	لذت گرایی Correlation
				0.045	Sig Epicureanism
			-0.182	0.483	جبر گرایی Correlation
			0.000	0.000	Sig Determinism
		0.651	-0.017	0.629	پوچ‌گرایی Correlation
		0.000	0.629	0.000	Sig Nihilism
	0.978	0.492	0.214	0.776	سکولاریسم Correlation
	0.000	0.000	0.000	0.000	Sig Secularism
-0.441	-0.425	-0.450	0.651	0.012	آزادی و فردیت Correlation
0.000	0.000	0.000	0.000	0.800	Sig Existentialism

1- Root mean square error of approximation (RMSEA)

2- Goodness of fit index(GFI)

برای بررسی روایی تفکیکی پرسشنامه فلسفه زندگی، نمرات به دست آمده در مؤلفه‌های ششگانه در بین دانشجویان دختر و پسر با استفاده از تحلیل واریانس چند متغیری مورد مقایسه قرار گرفت. پس از اطمینان از برقراری مفروضه‌ها، برای مقایسه میانگینهای دانشجویان دختر و پسر در مؤلفه‌های ششگانه، از تحلیل واریانس چند متغیری استفاده شد که نتایج آن در جدول (۴) آمده است. همانگونه که ملاحظه می‌شود سطح معنی‌داری F برابر با ۰/۰۰۱ می‌باشد. بنابراین اثر منبع گروه معنی‌دار بوده و می‌توان گفت میانگین ترکیب خطی مؤلفه‌های فلسفه زندگی دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

جدول (۴) تحلیل واریانس چند متغیری

Table 4
Multivariate Test

منبع تغییرات Sours	شاخص Measure	ارزش Value	F	درجه آزادی Hypothesis df	درجه آزادی خطا Error df	سطح معنی‌داری Sig	مجذور اتا Partial eta Squared
گروه Group	لامبدای ویلکز Wilks' lambda	0.953	3.924	6.00	477.00	0.001	0.047

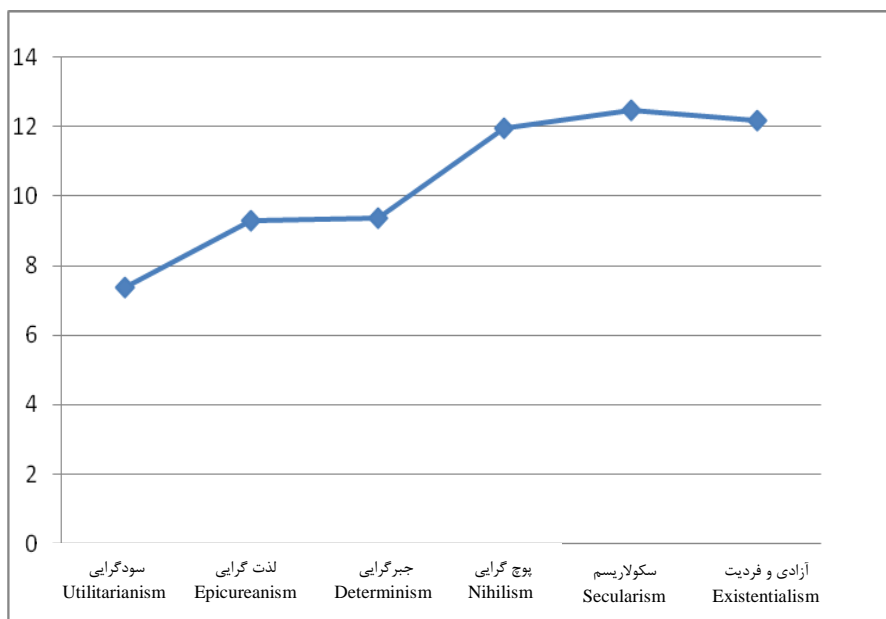
همچنین جدول (۵) نتایج آزمون اثرات بین آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد. همانگونه که مشاهده می‌شود تفاوت مؤلفه‌های سودگرایی، پوچ‌گرایی، جبرگرایی و سکولاریسم بصورت انفرادی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است اما تفاوت لذت‌گرایی و اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) در بین دو گروه در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار نیست. باتوجه به تفاوت معنی‌دار میانگینهای دانشجویان دختر و پسر می‌توان نتیجه به دست آمده را به عنوان شاهدهی بر روایی تفکیکی پرسشنامه تلقی نمود.

جدول (۵) آزمون اثرات بین آزمودنی‌ها

Table 5
Test of between-subjects effects

مؤلفه‌ها Subscale	گروه Group	میانگین Mean	مجموع مجذورات (نوع سوم) Type III Sum of Square	درجه آزادی df	میانگین مجذورات Mean of Square	F	سطح معنی‌داری Sig
سودگرایی Utilitarianism	پسر Male	8.99	18.346	1	18.346	4.945	0.027
	دختر Female	8.56					
لذت‌گرایی Epicureanism	پسر Male	10.30	9.472	1	9.472	2.033	0.155
	دختر Female	10.61					
پوچ‌گرایی Nihilism	پسر Male	10.55	47.390	1	47.390	5.480	0.020
	دختر Female	9.86					
جبرگرایی Determinism	پسر Male	10.13	44.696	1	44.696	7.694	0.006
	دختر Female	9.46					
سکولاریسم Secularism	پسر Male	6.92	65.977	1	65.977	16.617	0.000
	دختر Female	6.10					
اگزیستانسیالیسم (آزادی و فردیت‌گرایی) Existentialism	پسر Male	14.12	17.224	1	17.224	3.615	0.058
	دختر Female	14.54					

پس از تبدیل نمرات خام به نمرات استاندارد با میانگین ۱۰ و انحراف معیار ۳ در هر کدام از مؤلفه‌ها، برای هر شخص یک نیمرخ فلسفی به دست می‌آید. نیمرخ فلسفی افراد در تفسیر فلسفه زندگی هر فرد بکار برده می‌شود. نمونه‌ای از نیمرخ فلسفی در زیر آمده است.

دیاگرام شماره (۲) نیمرخ فلسفی یکی از افراد شرکت کننده

Diagram 2

Life philosophy profile of one of the participants

دیاگرام (۲) نیمرخ فلسفی یکی از شرکت کنندگان در تحقیق حاضر را نشان می‌دهد. فردی که دارای نیمرخ فلسفی بالاست در مؤلفه‌های سودگرایی، لذت گرایی و جبرگرایی پایین‌تر از میانگین و در مؤلفه‌های آزادی، سکولاریسم و پوچ‌گرایی بالای میانگین قرار دارد. فرد مذکور دارای تفکر و تأمل عمیق به زندگی بوده که حاصل تفکر فردی نسبت به معنای زندگی و کمال مطلوب خود می‌باشد و از نگاه سطحی به زندگی و اهداف و لذات زودگذر گریزان است و به جای دگر پیروی، میزان خود پیروی او به نسبت سطح جامعه بالاتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

جهان‌بینی و دیدگاه افراد نسبت به زندگی و جهان آفرینش شاید بیش از هر عامل دیگری تعیین‌کننده رفتار افراد باشد. چرا که فلسفه زندگی افراد و نحوه نگرش آنها به زندگی، زیربنای شخصیت و شکل‌گیری آن است. نظریات و بحث‌های مطرح شده از طرف فلاسفه درباره زندگی و جهان آفرینش که در قالب بحث‌هایی از قبیل: سودگرایی، لذت‌گرایی، جبرگرایی، پوچ‌گرایی، دین و آزادی مطرح شده، کمابیش ذهن افراد عادی را نیز مشغول کرده و هر فرد بسته به پاسخی که در ذهن خود چه بصورت خودآگاه و چه به صورت ناخودآگاه بدانها می‌دهد زیربنای شخصیت و شالوده اصلی رفتارهای خود را بنا می‌کند. در تحقیق حاضر که هدف آن تهیه ابزاری جهت آشکار سازی فلسفه و جهان‌بینی افراد نسبت به زندگی بود، ابتدا از طریق مصاحبه با متخصصان فلسفه، مؤلفه‌های ششگانه فلسفه زندگی تعیین شد و پس از تهیه پرسشنامه‌ای با ۳۶ گویه در قالب ۶ مؤلفه (بر اساس نظرات و آرای فلاسفه)، بر روی ۴۸۴ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان اجرا گردید. ابتدا گویه‌ها براساس داده‌های به دست آمده مورد تحلیل قرار گرفتند که از میان آنها ۸ گویه به لحاظ قدرت تشخیص و همبستگی پایین با مؤلفه‌های مربوطه، از فرم نهایی کنار گذاشته شدند. سپس اعتبار هر مؤلفه بصورت جداگانه، از طریق همسانی درونی و با استفاده از فرمول کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که نتایج حاصل حاکی از اعتبار نسبی مؤلفه‌های پرسشنامه بود. این نتیجه نشان می‌دهد می‌توان به نتایج حاصل از پرسشنامه اعتماد کرد. برای تحلیل روایی سازه‌ای، برازش مدل نظری متشکل از مؤلفه‌ها و گویه‌های آنان، از طریق تحلیل عاملی تأییدی و با استفاده از روابط ساختاری خطی مورد بررسی قرار گرفت که شاخص‌های بدست آمده، نشان‌دهنده برازش مدل به وسیله داده‌ها و در نتیجه تأیید روایی سازه‌ای پرسشنامه بود.

همچنین برای تحلیل روایی همگرا که گونه‌ای از روایی سازه‌ای محسوب می‌شود، همبستگی بین مؤلفه‌های پرسشنامه محاسبه شد. نتایج آزمون‌های آماری نشان داد بین برخی از مؤلفه‌ها همبستگی معنی‌دار وجود دارد و برخی از آنها هم با یکدیگر فاقد همبستگی هستند که همسو با نظریه‌های فلسفی است. بعنوان مثال بین مؤلفه‌های آزادی و فردیت با جبرگرایی، پوچ‌گرایی و سکولاریسم همبستگی منفی و با لذت‌گرایی همبستگی مثبت وجود دارد. همچنین بین سکولاریسم، پوچ‌گرایی، جبرگرایی و سودگرایی همبستگی مثبت و بالا مشاهده می‌شود. عدم همبستگی بین برخی مؤلفه‌ها نیز در راستای نظریه‌هاست. برای بررسی روایی تفکیکی، میانگین نمرات دانشجویان دختر و پسر با یکدیگر مقایسه شد. نتایج حاصل نشان داد میانگین نمرات دانشجویان دختر و پسر در پرسشنامه فلسفه زندگی تفاوت معنی‌دار دارد. این نتیجه همسو است با نتیجه تحقیقات احمدی و همکاران (۱۳۹۵) که در آن نشان دادند معنای زندگی نوجوانان دختر و پسر با یکدیگر متفاوت است. یافته حاضر باتوجه به تفاوت‌های اساسی جنس مذکر و مؤنث در آفرینش و نیازهای روانی و جسمانی که بر جهان‌بینی آنان مؤثر است، امری بدیهی و کاملاً

طبیعی به نظر می‌رسد. بنابراین و با توجه به اینکه پرسشنامه فلسفه زندگی توانسته این تفاوت را نشان دهد، می‌توان نتیجه گرفت از روایی تفکیکی برخوردار است.

با توجه به نتایج به دست آمده از آلفای کرونباخ، می‌توان نتیجه گرفت گویه‌های داخل هر مؤلفه با یکدیگر دارای همبستگی هستند. این بدین معناست که گویه‌های هر مؤلفه یک صفت مشترک را مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهند. بنابراین می‌توان گفت مؤلفه‌های پرسشنامه دارای دقت و اعتماد نسبی هستند. از طرف دیگر نتایج تحلیل عاملی تأییدی و همبستگی بین مؤلفه‌ها و تفکیک گروهی بین دختران و پسران نشان‌دهنده روایی پرسشنامه فلسفه زندگی است. به عبارت دیگر نتایج بررسی روایی نشان می‌دهد این پرسشنامه همان صفت مورد نظر که همان فلسفه زندگی است را مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهد.

پرسشنامه فلسفه زندگی ابزاری نسبتاً معتبر و مناسب برای تعیین دیدگاه فلسفی افراد به زندگی است. با ترسیم نیمرخ فلسفی افراد، احتمالاً می‌توان تا حدودی ویژگی‌های شخصیتی آنها را پیش بینی نمود. ساخت پرسشنامه فلسفه زندگی، شاید دریچه‌ای برای پیدایش حوزه‌های پژوهشی دیگر در مطالعات روانشناسی باز کند. البته لازم است مطالعه بیشتر بر روی این پرسشنامه صورت گیرد و در نسخه‌های بعدی ایرادات آن رفع گردد.

در پژوهش حاضر بطور کلی اعتبار و روایی پرسشنامه فلسفه زندگی از روش‌های متعدد بررسی شده و شواهد محکمی در تأیید اعتبار و روایی پرسشنامه به دست آمده است که حاکی از تطابق سؤالات و مؤلفه‌های آن با آراء و نظریات فلسفی است. پرسشنامه دارای شش مؤلفه بوده که از نمرات به دست آمده می‌توان برای هر فرد یک نیمرخ فلسفی ترسیم و براساس آن فلسفه زندگی فرد را مورد تعبیر و تفسیر قرار داد. در نسخه ابتدایی پرسشنامه ۳۶ گویه و برای هر مؤلفه ۶ گویه تهیه شد و پس از بررسی قدرت تشخیص و همبستگی آنها، ۲۸ گویه در نسخه نهایی قرار گرفت. فقدان گویه‌های اضافی در نسخه ابتدایی و متعاقب آن عدم وجود تعداد گویه‌های برابر در مؤلفه‌ها، یکی از محدودیت‌های تحقیق حاضر است. یکی دیگر از محدودیت‌های تحقیق، به مقطع سنی جامعه آماری مربوط است. از آنجاییکه ممکن است دانشجویان هنوز جهان بینی و دیدگاه ثابتی به زندگی نداشته باشند احتمال دارد همین عامل اعتبار و روایی پرسشنامه و نتایج تحقیق را تحت تأثیر قرار دهد. از آنجایی که پرسشنامه فلسفه زندگی بر اساس مطالعه بر روی دانشجویان دانشگاه شهید مدنی توسعه یافته است، بایستی در استفاده از آن در سایر جوامع آماری احتیاط لازم به عمل آید. با توجه به اینکه اعتبار و روایی پرسشنامه ممکن است تحت تأثیر شرایط سنی دانشجویان قرار گرفته باشد، پیشنهاد می‌شود برای بررسی بیشتر، پرسشنامه بر روی سایر جوامع آماری نیز اجرا گردد.

از آنجاییکه در پرسشنامه فلسفه زندگی برای هر فرد یک نیمرخ فلسفی ترسیم می‌شود، ضمن کاربرد آن در مسایل مختلف، پیشنهاد می‌شود همبستگی آن با سایر متغیرها از جمله ویژگی‌های شخصیتی بررسی گردد و صحت، میزان و قدرت پیش بینی آن مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

References

- اتکینسون، رونالد (۱۳۹۵). *فلسفه تاریخ*، ترجمه حسینعلی نودری، تهران: طرح نو
- احمدی، سمیه، حیدری، محمود، باقریان، فاطمه و کشفی، عبدالرسول (۱۳۹۵). نوجوانی و تحول معنا: مقایسه منابع و ابعاد معنای زندگی در دختران و پسران نوجوان، *فصلنامه مطالعات روانشناسی بالینی*، ۶(۲۳)، ۱۷۷-۱۴۹
- بارت، ویلیام (۱۳۹۶). *اگرستانسیالیسم چیست؟* ترجمه منصور مشکین پوش. تهران: آگاه
- حسینی سورکی، محمد (۱۳۹۰). بررسی و نقد سودگرایی اخلاقی. *پژوهش‌های فلسفی-کلامی*، ۱۲(۴۷)، ۸۷-۱۲۶
- شاکری، مجتبی (۱۳۹۳). *فلسفه زندگی در مکتب رواقیون و علامه طباطبایی*. پایان‌نامه کارشناسی/ارشد. دانشگاه قم
- شاهرخی، معصومه (۱۳۹۲). *پوچ‌گرایی و نقد آن از منظر اخلاق اسلامی*. پایان‌نامه کارشناسی/ارشد. دانشگاه قم
- محمدی، فاطمه (۱۳۹۴). *تبیین فلسفه زندگی در قرآن کریم و دلالت‌های تربیتی آن بر سبک زندگی*. پایان‌نامه کارشناسی/ارشد. دانشگاه خوارزمی
- نعمتی، مریم (۱۳۹۳). *بررسی معنای زندگی از دیدگاه ویکتور فرانکل*. پایان‌نامه کارشناسی/ارشد. دانشگاه زنجان
- Ahmadi, S., Heidari, M., Bagherian, F., & Kashfi, A. (2016). Adolescence and Development of Meaning: Comparing the Sources and Dimensions of Meaning in Life in Adolescent Boys and Girls. *Clinical Psychology Studies*, 6(23), 149-177 [In Persian].
- Atkinson. R. F. (1988). *The philosophy of History*, Translated by Hossein Ali Noozari, Tehran: Tarhe noo [In Persian].
- Barrett, W. (2015). *What is Existentialism?* Translated by Mansour Meshkinpoush, Tehran: Agah [In Persian].
- Bridger, E. (2017). "Is Epicurus a Direct Realist?" *Res Cogitans*: 8(1), 41-49 Article 6. <https://doi.org/10.7710/2155-4838.1166>
- Hichy, Z., Rodriguez Espartal, N., Trifiletti, E., Antonio, D., & Bernardo, G., (2015). The Secularism of scale state. *TPM-Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 19(3), 151-163.
- Hoseini Souraki, M. (2011). A Critical Examination of Utilitarianism. *The Journal of Philosophical - Theological Research*, 12(47), 87-126 [In Persian].
- Janning, Finn (2015). Philosophy for Everyday Life. *Journal of Philosophy of Life* .5(1), 1-18
- Magnusson, David (1967). *Test Theory*. Translated by H. Mabon, Reading, Massachusetts, Addison-Wesley publishing company
- Matile Ogletree, Sh. (2016). Doing the Right Thing: Determinism, Moral Responsibility, and Agency, *International Journal of Humanities and Social*

- Science*, 3(13), 1-7.
- Mohammadi, F. (2015). Explaining the philosophy of life in the Holy Qur'an and its educational implications of lifestyle, *M.A Dissertation*, Tarbiat Moalem University - Tehran - Faculty of Educational Sciences [In Persian].
- Nemati, M. (2014). A Survey of the Meaning of Life from the Perspective of Victor Frankl, *M.A Dissertation*, Zanzan University - Faculty of Humanities [In Persian].
- Sahidul, Islam, M. d., Nurul Islam, M. (2018). Albert Camus' Meursault in *the Outsider: An Existential Hero and Beyond*, *Journal of Humanities and Social Science*. 23(1), 30-34.
- Shahrokhi, M. (2013). Neglect and its critique from the perspective of Islamic ethics, *M.A Dissertation*, University of Qom [In Persian].
- Shakeri, Mojtaba (2014). The philosophy of life in the Stoics and Allamah Tabatabai, *M.A Dissertation*, University of Qom. [In Persian]
- Tartaglia, J. (2017). Nihilism and the Meaning of Life. *Journal of Philosophy of Life*. 7(1), 25-47
- Trisel, Brooke, A. (2015). Does Death Give Meaning to Life? *Journal of Philosophy of Life*. 5(2), 62-81
- Seng Teck, T., Chee How, L., Karuppiah, N., & Jau Ho, Ch. (2018). Universalism and Utilitarianism, Two Worlds Apart or Inextricably Linked? *Journal of Management and Sustainability*, 8(1), 13-19
- Vasilaki, E. (2017). Is Epicurus the father of Reinforcement Learning? *Sheffield Machine Learning Retreat*, 02 Jun 2017, Sheffield, UK, <http://eprints.whiterose.ac.uk/122198/>
- Yacobi, Ben, G. (2015). Life and the Pursuit of Happiness. *Journal of Philosophy of Life*. 5(2), 82-90

پرسشنامه فلسفه زندگی

دانشجویان گرامی

این پرسشنامه به منظور اجرای یک پژوهش علمی تهیه شده است. خواهشمندیم در مقابل هر جمله ارایه شده گزینه‌ای که بیشترین تطابق را با شما دارد علامت گذاری نمایید. مسلماً اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه صرفاً جنبه علمی داشته و هیچگونه کاربرد دیگری نخواهد داشت. از اینکه ما را با پاسخهای جدی و صادقانه خود در انجام این پژوهش یاری می‌فرمایید نهایت سپاسگذاری و قدردانی را می‌نماییم.

گویه	کاملاً نادرست	نادرست	درست	کاملاً درست
۱				
۲				
۳				
۴				
۵				
۶				
۷				
۸				
۹				
۱۰				
۱۱				
۱۲				
۱۳				
۱۴				
۱۵				
۱۶				
۱۷				
۱۸				
۱۹				
۲۰				
۲۱				
۲۲				
۲۳				
۲۴				

				در فعالیتهای گروهی بیشتر از هر چیزی منافع خود را در نظر می گیرم	۲۵
				لذت بردن از زندگی حتی در شرایط بیماری و درد و رنج نیز امکان پذیر است	۲۶
				در سایه تلاش و کوشش به هر موفقیتی می توان دست یافت	۲۷
				وظیفه اصلی انسان تلاش و کوشش است	۲۸
				تنها راه شناخت جهان و زندگی عقل است	۲۹
				همه مشکلات روانی و اضطراب انسان ناشی از اینست که نمی داند برای چه به دنیا آمده است.	۳۰
				اگر کاری سودی برایم نداشته باشد هرگز آن را انجام نمی دهم	۳۱
				به نظر من هرچند برخی کارها لذت بخش هستند اما نباید آنرا انجام داد	۳۲
				من به سرنوشت اعتقاد ندارم	۳۳
				عالم و آدم بیپرده خلق نشده است	۳۴
				دین از سیاست جدا نیست	۳۵
				انسان از طریق دستاوردهایش وجود پیدا می کند	۳۶

